

”Muslim allerførst”- om religiøsitet og diasporiske selvkonstruktioner

Af Iram Khawaja

Artiklen tager udgangspunkt i empiribaserede refleksioner over unge muslimers måder at fremstille sig selv på baggrund af teoretiske perspektiver på diasporisk selvkonstruktion, transnationale relationer og intersektionalitet. Der ses nærmere på to overordnede tendenser: 1. Positionering som ”allerførst muslim” med distance til kulturelle, nationale og etniske kategorier, og 2. Positionering som muslim i forhold til nationale, etniske og kulturelle tilhørsforhold.

Vi lever i dag i en verden, hvor etniske, nationale og kulturelle demarkationer i stigende grad overskrides og redefineres (Giddens 1990, Bhabha 1990/1996, Appadurai 2003, Braziel & Mannur 2003). Kategorier som køn, etnicitet, alder får nye betydninger (Haa-vind 2003, Mørck 2003, Staunæs 2003a/b), og forskning har vist, at det især kommer til udtryk blandt unge i urbane sammenhænge (Back 1995, Røgilds 1995/2000). En af de måder, dette manifesteres er religiøse fællesskaber blandt unge med forskellige etniske, kulturelle og nationale baggrunde. Der er tale om fællesskaber, som man kan kalde for diasporadiske eller transnationale fællesskaber (Clifford 1994, Lassen & Østergaard 2006), idet de går på tværs af nationale grænser og forskelle (Johansen 2002, Khawaja 2004). Jeg ønsker i denne artikel at rette fokus imod diasporiske fællesskaber omkring islam men med særligt fokus på den enkelte i forhold til betydningen af at positionere sig som ung muslim i Danmark. Jeg vil således på grundlag af mit ph.d.-projekt behandle spørgsmålet om, hvad det vil sige at definere sig som muslim ud fra teoretiske perspektiver på selvkonstruktion, diasporisk positionering og transnationale relationer. Målet er at rette fokus imod hvilke forskellige betydninger, der ligger i positioneringen af sig selv som ung muslim.

Jeg vil begynde med kort at beskrive det empiriske og teoretiske grundlag for mit ph.d.-projekt.

Undersøgelsen

Jeg arbejder på et ph.d.-projekt, der handler om unge muslimer i religiøse fællesskaber, hvor jeg retter fokus imod spørgsmålet om, hvordan det er muligt at blive til som ung muslim i religiøse transnationale og teknologimedierede¹ fællesskaber. Projektet havde

sin begyndelse i august 2006 og er for tiden fokuseret omkring empiriindsamling i form af deltagerobservationer af forskellige møder og arrangementer blandt unge muslimer, samt kvalitative gruppe- og enkeltpersonsinterviews af unge muslimske kvinder og mænd. Aldersgruppen favner bredt fra 18-35 år og er i projektets startfase tænkt som en nødvendig bredde for at få indblik i og afdækket forskellige slags unge, der engagerer sig i og deltager i fællesskaber, der definerer sig som religiøse/islamiske. Der kan både være tale om formaliserede og uformaliserede fællesskaber. Jeg har bl.a. valgt at lægge mit fokus omkring religiøsitet, da jeg mener, det er en social kategori, der er underbelyst indenfor forskning om intersektionalitet, andethed og selvkonstruktion. Ofte er fokus rettet imod etnicitet, race eller kulturelt tilhørsforhold. Derudover synes den senere tids politiske, sociale og mediemæssige opmærksomhed på religiøsitet og unge – herunder særligt i forhold til islam – at nødvendiggøre en fagligt baseret udforskning af, hvad det vil sige at være ung og muslim.

Jeg tager i denne artikel udgangspunkt i to interviewsettings: et interview med en 32-årig muslimsk mand, Zahid og et fokusgruppeinterview med en gruppe unge piger.

Teoretiske perspektiver

Projektet er socialpsykologisk og trækker på poststrukturalistiske og socialkonstruktivistiske perspektiver. Grundforståelsen er, at mennesket er aktiv deltager og fortæller – og således medkonstruktør af sig selv og den virkelighed, han/hun deltager i. Dette grundsyn kommer til udtryk i de begreber, jeg anvender, som jeg kort vil komme ind på: *Diskurs* betegner mere eller mindre institutionaliserede samtalemåder/-praksisser, der virker styrende i forhold til, hvordan det er muligt at begrebs sætte sig selv og verden (Foucault 1972). *Subjektivisering* betegner i denne forbindelse den magtrelationelle proces af at blive gjort til objekt for diskursers virke i forhold til socialt og diskursivt definerede subjekt positioner (Heede 1992, Foucault 1994). Diskurser er væsentlig i forståelsen af, hvordan det er muligt at blive til og gøre sig som ung, religiøst, kønnet og aldersmarkeret subjekt. Dette perspektiv er relevant i forhold til en forståelse af, hvilke muligheder den enkelte unge har for at konstruere sig selv som muslim. I denne forbindelse er begrebet *positionering* relevant (Davies & Harré 1990), idet det sætter fokus på, hvordan man i bestemte kontekster i forhold til den anden, man er interaktion med, positionerer sig i

forhold til gældende diskursivt definerede subjektpositioner. Positionering kan anvendes i sammenhæng med subjektivering, idet det konkretiserer, hvordan subjektivering sker på et interaktionelt plan og hertil understreger den enkeltes mulighed for at vælge at positionere sig i en subjektposition (Khawaja 2005).

I forhold til anvendelse af teoretiske begreber er det en grundlæggende opmærksomhed i projektet, at nye strømninger i samfundet som transnationalisme og brug af teknologier udfordrer etablerede begreber som positionering og diskurs. Det er følgelig en underliggende ambition at teoretisk omtænke og nyanvende ovenstående begreber ved bl.a. at sammenholde dem med nyere og internationale perspektiver på diaspora og intersektionalitet (f.eks. Brah 1996, Ngim & Torres 2001, Lowe 2003)². Jeg trækker i denne forbindelse på en forståelse af diaspora som et begreb, der ikke kun dækker over en geografisk "displacement" og dermed personer, der lever i en form for eksil-tilværelse, men snarere som et begreb, der er i stand til at indfange det generelle retoriske spørgsmål om, 'hvor man kommer fra?' (f.eks. Radhakrishnan 2003). Diaspora dækker således over muligheden for multiple tilhørssteder, transnationale relationer og oplevelsen af fællesskab herom (Brah 1996, Anthias 1998). Et begreb som intersektionalitet er relevant at medtænke i denne sammenhæng, da det fremhæver, at den enkelte på dynamisk vis er præget af flere diskursive og sociale kategorier på samme tid, som f.eks. etnicitet, køn, religion og social baggrund (f.eks. McCall 2003, Mørck 2003). Det åbner op for en transkategoriel og flersidig forståelsesramme, som er vigtig i forhold til min opmærksomhed i projektet.

Det analytiske fokus i projektet er således rettet imod den enkeltes selvfortællinger ud fra et narrativt dekonstruerende (Gergen 1994, Søndergaard 2000, Potter & Wetherell 2001) og intersektionelt fokus på, hvordan sociale kategorier som religion, etnicitet, køn og alder spiller sammen i den enkeltes diskursive selvkonstruktion (McCall 2003, Staunæs 2003b, Brah & Phoenix 2004). Når jeg analyserer mine interviews, ser jeg efter, hvilke diskurser om bl.a. religion, selvforståelse og fællesskab, de unge trækker på, og hvordan de positionerer sig som subjekter i forhold til gældende diskursive kategorier. Jeg vil nedenfor præsentere mine umiddelbare analytiske refleksioner.

Muslim- hvordan?

I mit projekt og min tilgang til forskningsdeltagerne har jeg på forhånd defineret dem som unge muslimer, hvilket følgelig er definerende for min kontakt til dem og de foreninger, jeg har været ude i. Men det er måden, de unge definerer sig på som muslimer, der er mit hovedfokus.

Jeg har i denne forbindelse observeret to overordnede bevægelser, som firkantet kan opstilles som tendenser, der går i retning af 1. positionen som 'allerførst muslim' og 2. 'positionen som muslim og...'. Førstnævnte dækker over en fremstilling af sig selv som kun muslim, imens sidstnævnte indebærer, at forståelsen af sig selv som muslim tænkes sammen med ens nationale, kulturelle og etniske tilhørsforhold. Begge positioneringer er forbundet med særlige diskursive forståelser af religiøsitet og subjektivitet og indebærer en aktiv forhandling og positionering af sig selv i forhold til forskellige etniske, kulturelle og sociale tilhørsforhold.

'Muslim allerførst'

Positioneringen som kun muslim kommer ofte til udtryk i udtalelser som: "jeg er først muslim". Her fremhæves positionen som muslim som den primære i definitionen af sig selv, og betydningen af et religiøst tilhørsforhold bliver prioriteret frem for eksempelvis positioneringer i forhold til et etnisk eller kulturelt tilhørsforhold.

Zahid er 32 år gammel, har en kandidatgrad i økonomi og arbejder som konsulent. Han er et af de meget aktive og fremtrædende medlemmer i foreningen Muslimer i Dialog³, som er en af de foreninger, jeg i projektet har valgt at rette fokus imod. Zahid italesætter en meget tydelig positionering som 'først muslim':

Jeg synes, at det for mig ret hurtigt har været klart, hvad der har været kulturelt farvet og hvad der har været islamisk(..) men jeg bliver ret hurtigt i gymnasiet bevidst om, at jeg var muslim først, at jeg ikke var pakistaner, og jeg heller ikke var dansker, men at jeg var muslim aller allerførst. Den nationale overbygning så at sige så og ser jeg egentlig ikke som skelsættende.

Zahids udtalelse kan tolkes som en aktiv forhandling af de forskellige kategorielle tilhørsforhold, han har mulighed for at definere sig selv ud fra, men det er positioneringen som muslim "aller allerførst", der fortæller frem som den mest betydningsbærende. Hans fremstilling af betydningen af hans religiøse tilhørsforhold kommer i denne sammenhæng

til udtryk ved, at han fremstiller en skelnen imellem de etniske og nationale kategorier: 'pakistaner' eller 'dansker' i forhold til positioneringen som muslim. Det kulturelle og det nationale kommer til at stå i baggrunden i forhold til hans religiøse selvforståelse. Der synes således at være tale om en særlig diskurs om religiøsitet, hvor kulturelle og nationale farvninger ikke tænkes med som en del af, hvad der er islamisk (se også Johansen 2002). Jeg spørger videre som en opfølgning på Zahids udtalelse:

I: hvilken betydning har det at man er muslim først?

Z: jamen det har den betydning, at uanset hvor man bliver kastet hen i verden og uanset hvor betændt en stemning nu engang måtte være et bestemt sted så ved man, man kan drage hen hvor som helst og ens islamiske ballast vil være der. Det kan godt være at omgivelserne umiddelbart vil virke fremmede, men man har sin islamiske ballast som er den primære identitet. På den måde er der mange ting, hvor jeg føler mig rodfæstet i Danmark, men hvis jeg for eksempel havnede i Australien vil jeg også kunne leve der.

Her kan man sige, at en særlig forståelse af dét at være muslim tales frem, som noget, der muliggør en translokal og -national selvforståelse og tilværelse. Man ledes hen til Liisa Malkkis (1992) pointe om vigtigheden af at være opmærksom på, at selvkonstruktion og tilhørsforhold ikke længere nødvendigvis handler om rødder (roots), men om ruter (routes). Zahid taler her om en oplevelse af at være rodfæstet i Danmark, men positioneringen som muslim er forbundet med muligheden for at løsrive sig fra geografiske, lokale, etniske og kulturelle tilhørsforhold og skabe nye ruter i verden. Positioneringen som muslim synes således at få et overnationalt og -individuel præg, og man kan i denne sammenhæng tale om en diasporisk selvkonstruktion, hvor religiøsitet som kategori overruler andre kategorier så som kultur, etnicitet og nationalt tilhørssted. Det fællesgørende og afgørende er positioneringen som muslim.

Denne positionering kan relateres til forståelsen af, at man som muslim er del af et bredere islamisk fællesskab udtrykt ved f.eks. den islamiske ummah (Johansen 2002, s. 86, Lassen & Østergaard 2006). Den islamiske ummah kan beskrives som en særlig diskurs om samhørighed, solidaritet og fælleshed om islam, der tænkes at være uafhængig af køn, alder og nationalitet. Det er et diskursivt fællesskab, der i praksis kan overskride geografiske, lokale og rumlige grænser, idet man ser det praktiseret og repræsenteret på bl.a. internettet via fælles mailinglister (DFC), debatfora (f.eks. www.islamisk.dk,

www.islamic.dk) og hjemmesider (f.eks. www.M-I-D.dk, www.wakf.dk). Disse internet-baserede fællesskaber muliggør en translokal deltagelse, der både er definerende for og defineret af, at man positionerer sig som muslim.

I gruppeinterviewet med de 5 unge muslimske piger kommer diskursen om islam som afgørende subjektiveringsmarkør også til udtryk. Jeg valgte at interviewe denne gruppe piger, fordi de alle i mere eller mindre grad kommer i Vesterbro moské, og deltager i nogle af de religiøse aktiviteter, der finder sted der. Aktiviteterne kan være alt fra fredagsbøn til oplysnings- og sociale arrangementer omkring f.eks. ramadanen. Nogle af pigerne er hertil også medlemmer af foreningen Muslimer i Dialog. Jeg inddrager her tre af de interviewede pigers udtalelser. Den 28-årige ph.d. studerende Saima, den 30-årige Nida, der arbejder som pædagogmedhjælper og Mamoona, som er 28 år gammel og arbejder som ejendomsadministrator.

Saima udtrykker sin positionering som muslim 'allerførst' på følgende måde:

For mit vedkommende så er det vigtigste, det er simpelthen, at jeg er muslim. Nationalitet betyder ikke særlig meget for mig, og samtidig også med at i religion siger man også, at man ikke skal dyrke nationalisme, og i virkeligheden er det ikke noget, der betyder særlig meget. Det er et spørgsmål om, hvor man bliver sådan – øh hvad kan man sige – baseret henne og så kan man flytte. Det er derfor vi har den frie vilje, at vi kan flytte, hvor vi har lyst til og så kan jeg i virkeligheden få et pas i Kina her om et par år, og så er jeg lige pludselig kineser, så det betyder ikke noget. Og det er ikke noget, der burde hæfte en – man burde hæfte sig så meget ved i virkeligheden – altså det er min personlige holdning, ikk. Det vigtigste er, at man er muslim... så ved man også, hvad det er man står for.

Her er der igen tale om en forståelse af, at nationale og kulturelle tilhørsforhold ikke har betydning i forhold til ens selvforståelse som muslim, og det fremstilles også som en del af en bredere forståelse af, hvad det vil sige at være et religiøst menneske. Dét ikke at gå op i nationalitet og ikke at være 'hæftet' af eller bundet af nationalitet eller kultur bliver definerende for ens positionering som muslim. Man kan således tale om en translokal og transnational positionering, der er forbundet med en diasporisk selvkonstruktion som muslim. Som hos Zahid ses en aktiv forhandling af denne positionering, og hvor man i andre undersøgelser kan se tendenser til at vælge at definere sig i forhold til afgrænsede

kulturelle, etniske og nationale kategorier, som f.eks. 'tyrker', 'pakistaner' eller 'dansk-araber' (f.eks. Mørck 2003), ses her et bevidst fravalg af at definere sig i forhold til disse. I fravalget er der også tale om en forhandling og en bestemt subjektiveringsstrategi. Der ligger en betydning i at distancere sig fra en kulturelt, nationalt eller etnisk defineret position, som kan siges at være forbundet med særlige diskurser om et 'oprindeligt', 'rent' og rigtigt islam.

'Muslim og...'

Den anden tendens, jeg synes at spore blandt de interviews, jeg har udført, er også en klar forståelse af sig selv som muslim. Men denne positionering fokuserer ikke kun på éns religiøse tilknytning, men ligeledes på de forskellige kulturelle, etniske og nationale tilhørsforhold, som den enkelte føler sig knyttet til. Her står positioneringen som muslim ikke alene. Nida siger f.eks.:

Altså, jeg har det sådan, først er jeg muslim, så er jeg pakistaner, og så er jeg også dansk. Jeg kan ikke løbe fra jeg har også har dansk tankegang – den måde jeg altså – jeg kan ikke løbe fra, jeg er dansker. Jeg kan heller ikke løbe fra, at jeg er pakistaner – det er jeg, det vil jeg altid være. Det vil mine børn også komme til at være – det kan være de bliver mere danske – og danske muslimer, men de vil jo få mine rødder så, uanset hvad – de er begge to – uden de tre ting så er jeg jo ikke en hel person.

Nida fremstiller en form for hierarkiserende positionering af sig selv: først muslim, dernæst pakistaner og så dansker. Det er ikke nok at sige muslim. Det er heller ikke nok at sige dansker eller pakistaner. Positioneringen som muslim bliver her givet primær betydning i og med, at hun siger "først muslim", men den har ikke altafgørende og definerende betydning, som det ses hos Zahid og Saima. For Nida er det kombinationen og hendes særlige forhandling af hendes etniske, religiøse og nationale tilhørsforhold, der opleves som dækkende for, hvem hun er. Den religiøse kategori som muslim interseker altså her med de etniske, nationale og kulturelle kategorier: "pakistaner" og "dansker". Man kan i denne sammenhæng tale om en multipositionerende og multikategorial selv fremstilling. Hos Zahid og Saima kan man, som nævnt, spore tendensen til at tænke 'routes' (Malkki 1992) i forhold til deres translokale og -nationale fremstilling af de muligheder, der er forbundet med at positionere sig som muslim. Dét at være rodfæstet et bestemt sted, der

nationalt eller kulturelt er markeret bliver i denne sammenhæng konstrueret som en modsætning til deres forståelse af, hvad det vil sige at være muslim. Hos Nida er det omvendt. Hun bruger den diskursive metafor om ”rødder” i fremstillingen af sig selv som subjekt. Positioneringen som kun muslim dækker i denne forbindelse ikke hendes måde at forstå sig som ”hel person”. Der er således tale om, at hun trækker på særlige diskurser om tilhørssted, tilknytning og dét at stamme fra et bestemt sted som del af hendes subjektiveringsstrategi. Hun siger videre i interviewet: ”... så det synes jeg også er vigtigt – de der rødder – jeg er ikke bare kommet – altså blevet kastet ned. Jeg er muslim, og jeg har mine rødder.” Rødder kan i denne forbindelse både tænkes at dække hendes tilknytning til Pakistan, hvor hun er født og det danske samfund, som hun er opvokset i. Diskursen om rødder kommer ligeledes til udtryk hos den 29-årige Mamoona:

Men personligt opfatter jeg mig selv, og det er ligesom den betegnelse jeg bruger, når folk spørger, så er jeg muslim med pakistanske rødder opvokset i Danmark. Det er ligesom, det er alle tre ting – der er ikke noget der kan skilles fra – de alle tre ting er med til at forme mig.

Igen er der tale om en forståelse af, at positioneringen som muslim grundlæggende set er forbundet med ens rødder og opvækst i det danske samfund. Både hos Nida og Mamoona ses en aktiv forhandling af egen positionering som muslim, men denne positionering er forbundet med etniske, nationale og kulturelle tilhørsforhold. Deres konstruktioner af sig selv som subjekter inkluderer flere forskellige kategorier. Det kan på anden vis udtrykkes som, at de på én og samme gang beskriver at være forbundet med flere lokationer og kategorier, der på forskellig vis er markeret religiøst, etnisk og kulturelt. Det peger også imod en diasporisk og transnational fremstilling af sig selv, i og med at det indebærer en overskridelse og forhandling af umiddelbare lokale og globale nationalt, etnisk og religiøst markerede grænser i fremstillingen af sig selv (Clifford 1994). Selvom man kan sige, at der er tale om en bundethed og en tilknytning til noget nationalt og etnisk hos Nida og Mamoona, så er der samtidig også et tværkategorielt og translokalt element i det, forstået således, at de positionerer sig i forhold til og kombinerer forskellige lokationer og kategorier. Disse forskellige tilhørsforhold skal ikke nødvendigvis opfattes som grundet i et modsætningsforhold imellem at være tilknyttet noget udenfor Danmark og noget indenfor Danmark, og følgelig en form for patologisk splittelse eller forvirring i den enkelte (f.eks.

Padilla 1980, Berry & Sam 1997), men skal snarere ses som en aktiv forhandling af egen positionering i forhold til flere mulige lokationer og kategorier, som gives forskellig betydning. Her kan man tale om en anden anvendelse af diaspora begrebet – ikke kun i forhold til forståelsen af islam og positioneringen som muslim som tilknyttet et bredere muslimsk ummah-fællesskab, der overskrider etniske, kulturelle og nationale grænser, men også i forhold til begrebets fokus på den diskursive forestilling om at have rødder et bestemt sted (Clifford 1994, Kondo 1996, Anthias 1998). For Nida og Mamoonah er det at være muslim forbundet med at være rodfæstet et bestemt sted og at leve i et bestemt samfund, hvorimod det hos Zahid og Saima er det modsatte; det manglende behov for at knytte sig til et bestemt sted definerer deres positioneringer som muslimer. Man kan således tale om to former for diasporiske selvkonstruktioner, som på hver sin måde er forbundet med særlige diskursive og kategorielle forhandlinger af, hvad det vil sige at være muslim.

Afsluttende perspektiver

Det har en særlig betydning at tænke religiøsitet og intersektionalitet ind som væsentlige perspektiver i forståelsen af de unges diasporiske fremstillinger af sig selv. Jeg mangler i denne forbindelse at belyse, hvilken betydningen det at være ung har for denne fremstilling, og endvidere hvordan andre kategorier, som f.eks. køn og social baggrund på forskellig vis knytter sig an og indvirker på positioneringen som enten 'allerførst muslim' eller 'muslim og...'. Det er ikke nok at kaste et blik på positioneringen som muslim som en abstrakt fællesgørende og transnational kategori, det er vigtigt at se på dets intersektioner med lokalt forankrede kategorier.

Projektet er stadig i startfasen, og videre interviews og feltarbejde må vise, hvorvidt min initiale refleksioner om, at der er tale om to overordnede positioneringstendenser, holder. Jeg forventer at billedet bliver mere komplekst og multifacetteret.

Man kan dog generelt set tale om en bevægelse, der går i retning af, at unge etnisk minoriserede konstruerer og præsenterer sig selv som muslimer (se også Lassen & Østergaard 2006) – det er det bærende i alle de unges beskrivelser af sig selv, hvad enten de definerer sig som muslim allerførst eller muslim i forhold til andre kategorielle og lokale tilhørsforhold. Det er interessant, da jeg ikke direkte spørger, hvordan de definerer sig som

muslimer, men i stedet generelt spørger, hvordan de vil definere og beskrive sig selv. I denne sammenhæng ses tendenser til både at tænke i 'roots' og 'routes'. Begge diskurser er på spil og indvirker på fremstillingen af sig selv som muslim.

Det er i denne forbindelse vigtigt at fremhæve, at opdelingen i de to positioneringer ikke er så entydig, og at positionen som muslim ikke så endimensional. Den er snarere forbundet med og gennemkrydset af flere forskellige kategorielle tilhørsforhold som nationalitet og etnicitet, men hertil også alder og køn – og disse gennemkrydsninger og tværkategorielle forhold skaber bestemte betydningsbærende selvkonstruktioner og relationer. Man kan eksempelvis sige, at der i udtalelsen og positioneringen 'muslim allerførst' ligger en antagelse om, at der også er noget andet, nogle andre subjektiveringsmuligheder, men at det er positionen som muslim, som gives primær betydning. Hvad enten der er tale om bevidst fravalg af at definere sig i forhold til nationalt eller kulturelt markerede tilhørsforhold eller det modsatte, så gør valget/fravalget en forskel i forhold til måden, hvorpå man positionerer sig som ung muslim. Positioneringen som muslim muliggør således nogle bestemte måder at betydnings sætte nationalitet, etnicitet og køn på, og positioneringen kan i denne forbindelse anvendes til at distancere sig fra eller overskride disse kategorier og skabe nye forståelser og definitioner af, hvad det vil sige at være muslim.

Litteratur:

- Anthias, F. 1998: "Evaluating "Diaspora": beyond Ethnicity?" in: *Sociology*, vol 32, no.3
- Appadurai, A. 2003: "Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy" in: Braziel, J.E. & Mannur, A. (eds.) *Theorizing Diaspora*. Oxford, Blackwell Publishers.
- Back, L. 1995: *New Ethnicities, Multiple Racism: Young People and Transnational Dialogues*. London, University College Press.
- Berry, J.W. & Sam, D.L. 1997: "Acculturation as varieties of adaptation" in: Berry, J.W. & Seagull, M.H. & Kagitcibasi (eds.) *Handbook of Cross-Cultural psychology-Social Behavior and Application, Vol3*. Needham Heights, Allyn & Bacon.
- Bhabha, H. 1996:"Culture's In-Between" in: Hall, S. & du Gay, P.(eds.) *Questions of Cultural Identity*, London, Sage Publications.
- Bhabha, H. 1990: *Nation and Narration*, London, Routledge

- Brah, A. 1996: *Cartographies of Diaspora- Contesting Identities*. London, Routledge.
- Brah, A. & Phoenix, A. 2004: "Ain't I a Woman? Revisiting Intersectionality". in: *Journal of International Women Studies*, 5.
- Braziel, J.E. & Mannur, A. 2003: "Nation, Migration, Globalization: Points of Contention in Diaspora Studies. in: Braziel, J.E. & Mannur, A. (eds.) *Theorizing Diaspora*. Oxford, Blackwell Publishers.
- Clifford, J. 1994: "Diasporas" in: *Cultural Anthropology*. Vol. 9, No. 3.
- Davies, B. & Harré, R. 1990: "Positioning: The Discursive Production of Selves" in: *Journal for the Theory of Social Behaviour*. Vol. 20, No. 1.
- Foucault, M. 1972: *The Archaeology of Knowledge*, London, Routledge.
- Foucault, M. 1994: *Viljen til viden- Seksualitetens historie, I*. Frederiksberg. Det Lille Forlag.
- Gergen, K. 1994: *Realities and Relationships- Soundings in Social Construction*. Harvard University Press
- Giddens, A. 1990: *The Consequences of Modernity*, Stanford University Press.
- Haavind, H. 2003: "Masculinity by Rule-Breaking- Cultural contestations in the transitional move from being a child to being a young male" in: *Nordic Journal of Women's Studies*, Nr. 2, Vol. 11.
- Heede, D. 1992: *Det tomme menneske- Introduktion til Michel Foucault*. København, Museum Tusulanums Forlag.
- Johansen, K. 2002: *Muslimske stemmer- Religiøs forandring blandt unge muslimer i Danmark*. Akademisk Forlag.
- Khawaja, I. 2001: "Minoritetsbarnet i den danske folkeskole- en kvalitativ undersøgelse af positionerings- og andetgørelsestendenser i en dansk folkeskole" in: *Psyke & Logos*, Nr. 1. Årgang 22.
- Khawaja, I. 2004: *Andethed, skoleliv og selvkonstruktion- En kvalitativ undersøgelse af den unge etnisk minoriserede dreng i den danske folkeskole*. Københavns Universitet, Speciale i Psykologi.
- Khawaja, I. 2005: "Det selvkonstruerede menneske"- en teoretisk udforskning af idéen om det selvkonstruerende menneske. in: tidsskriftet *Nordiske Udkast*.

- Kondo, D. 1996: "The Narrative Production of "Home", Community and Political Identity in Asian American Theater" in: Lavie, S, & Swedenburg, T. (eds.) *Displacement, Diaspora and Geographies of Identity*. London: Duke University Press
- Lassen, S. & Østergaard, K. 2006: "Tværnationale bevægelser blandt muslimer i Danmark" in: *Bortom Stereotyperne- Indvandrere och integration i Danmark og Sverige*, Lund, Makadams Forlag.
- Lowe, L. 2003: "Heterogeneity, Hybridity, Multiplicity: Marking Asian-American Differences" in: Braziel, J.E. & Mannur, A. (eds.) *Theorizing Diaspora*. Oxford, Blackwell Publishers.
- Malkki, L. 1992: "National geographic: The Rootings of People and the Territorialization of National Identity among scholars and refugees" in: *Cultural Anthropology*, vol 7, no 1.
- McCall, L. 2003: "Managing the Complexity of Intersectionality" in: *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. April.
- Mørck, Y. 2003: "Narratives of the intersections of masculinities and ethnicities in a Danish high school class" in: *Nordic Journal of Women's Studies*, Nr. 2, Vol. 11.
- Ngin, C. & Torres, R. 2001: "Radicalized Metropolis-Theorizing Asian American and Latino identities and ethnicities in Southern California" in: Lopez-Garza, M. & Diaz, D (eds.) *Asian and Latino Immigrants in a Restructuring Economy*, Stanford University Press.
- Padilla, A. 1980: "The Role of Cultural Awareness and ethnic Loyalty in Acculturation" in: Padilla, A. (ed.) *Acculturation- Theory, Models and Some New Findings*. Colorado, Westview Press.
- Potter, J. & Wetherell, M. 2001: "Unfolding Discourse Analysis" in: Wetherell, M. & Taylor, S. & Yates, S. (eds.) *Discourse Theory and Practice*. London, Sage Publications
- Radhakrishnan, R 2003: "Ethnicity in an Age of Diaspora" in: Braziel, J.E. & Mannur, A. (eds.) *Theorizing Diaspora- A Reader*. London, Sage Publications.
- Røgilds, F. 2000: *Charlie Nielsens rejse- Vandringer i multikulturelle landskaber*. København, Forlaget Politisk Revy.

Røgilds, F. 1995: *Stemmer i et grænseland- En bro imellem unge indvandrere og danskere?* København, Forlaget Politisk Revy.

Staunæs, D. 2003a: *Etnicitet, køn og skoleliv*. Ph-d.afhandling, Roskilde Universitetscenter.

Staunæs, D. 2003b: "Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification" in: *Nordic Journal of Women's Studies*. Nr. 2, Vol. 11

Søndergaard, D. M. 2000: "Destabiliserende diskursanalyse: veje ind i poststrukturalistisk inspireret forskning" in: Haavind, H. (ed.) *Kjønn og fortolkende metode-metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo, Gyldendal.

Iram Khawaja er cand.psych. og Ph.d.-stipendiat ved Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter.

¹ Med teknologimedieret skal forstås internet, mobiltelefoni osv.

² Begrebs- og teoriudviklingen er en fortløbende proces i projektet- og er stadig så at sige "in prep".

³ Muslimer i Dialog (MID) blev stiftet i 2003, og henvender sig til at muslimere uanset etnisk baggrund. Foreningens medlemssammensætning er således meget bred- både aldersmæssigt og etnisk, se yderligere www.m-i-d.dk